

AŞEZĂRILE ŞI ARHITECTURA RURALĂ DE PE VALEA BISTRITÉI (CURSUL MIJLOCIU)

NICOLAE GEORGESCU

În contextul istoric al apariției și evoluției așezărilor din Oltenia, județul Vilcea se înscrie alături de Gorj cu cel mai mare număr de sate — în majoritate de moșneni. Nu este o afirmație de pură statistică, deoarece cele două județe au fost și încă sunt cele mai conservatoare în ceea ce privește tradiția, ocupațiile, meșteșugurile în care, cel al construcțiilor de case este mai semnificativ. Vilcea situându-se pe un loc de frunte în privința arhitecturii — casa cu foisor — etalon de referință pentru întreaga arhitectură rurală a românilor.

Pentru Oltenia necesitatea cercetării la un mod complex are și o altă semnificație, această parte a țării aducînd o contribuție importantă la procesul de etnogeneză a poporului român, în perioade mai apropiate de noi, fiind din dreapta Oltului, însemnind mijlocul unui coridor de transmisie în ambele sensuri, pe drumurile de sub poala muntiilor, în lungul văilor (drumurile oierilor), a culturii materiale și spirituale de pe ambii versanți ai Carpaților și de la cimpie din acest mariaj de concepții și idei cristalizîndu-se o bogată civilizație numită adesea în literatura de referință fie a lemnului, fie a lutului ori pietrei.*

Din toată problematica așezărilor vilcene am reținut pe aceia a organizării acestora și a evoluției arhitecturii rurale de pe valea Bistriței îmbinînd cercetările de teren cu informația documentară.

Cauzele care au dus la alegera acestui sector sunt multiple, greutate mai mare avînd :

1. Apropierea de marile obiective industriale (petrochimice, explorații forestiere, cariere, etc.) ca și de o serie de orașe cu implicațiile existenței unei populații navetiste, flotante, de zi ori noapte, toate acestea, adăugate la alți factori de modernizare sătească (cooperativizarea agriculturii, electrificarea cu tot arsenalul său tehnico-gospodăresc), producînd schimbări radicale în modul de viață al așezării mai mult ca pe alte văi (spre ex. Olteț) sau zone (Loviștea).

2. Măsurile preconizate prin sistematizarea rurală le vor transforma în puternice centre agro-industriale cu repercusiuni în existența unor construcții anexe locuinței.

* Nu întimplător arhitectura acestor județe este ilustrată în două secții etnografice cu expunere în aer liber — Bujoreni și Curtișoara, ca de altfel și în alte muzeu de caracter național — București, Golești.

Că aşezare geografică toate sunt situate pe cursul mijlociu al Bistriței și în zona de confluență cu Otășaul, în partea centrală a județului, la limita de sud a depresiunii Horezu și a depresiunilor intracolinare, în prezent făcând parte din com. Frâncești. Căile de comunicație sunt date de cele două șosele județene — Băbeni—Horezu pe valea Bistriței și Băbeni—Pietrari pe valea Otășului lă care se adaugă calea ferată îngustă (pentru exploatarea și transportul pietrii de calcar la combinatul chimic) — Govora—Bistrița. Vecinii acestor aşezări sunt: la nord Folești și Serbănești; la vest Govora și Mihăești; la est Popoști—Dăești și la sud Băbeni.

Din punct de vedere istoric actualele aşezări continuă nivele succesiive de locuire care încep încă din neolic (descoperiri întimplătoare în punctele Birloaga, Mlaci, Apa roșie, dealul Ciineștilor — materiale existente în colecția școlii generale din satul Genuneni — prof. Pietraru) și se continuă cu perioada dacică și medievală.

Informația documentară este mult mai abundantă și ne oferă date precise despre situația socială și economică a aşezărilor. Majoritatea documentelor sunt din sec. XVII, perioadă cind mai toate acestea au fost aservite prin diferite forme fie de mănăstiri fie de boieri. Spre exemplu un document din anul 1630 atestă că satul (azi dispărut ca denumire) Ciinești cade în rumini¹, alt document din aceiași perioadă, de data aceasta referindu-se la Genuneni, arătând că... „noi judeci din Genuneni... să se știe că am vindut... ocină o falce și jumătate în Gruiuți... în...”².

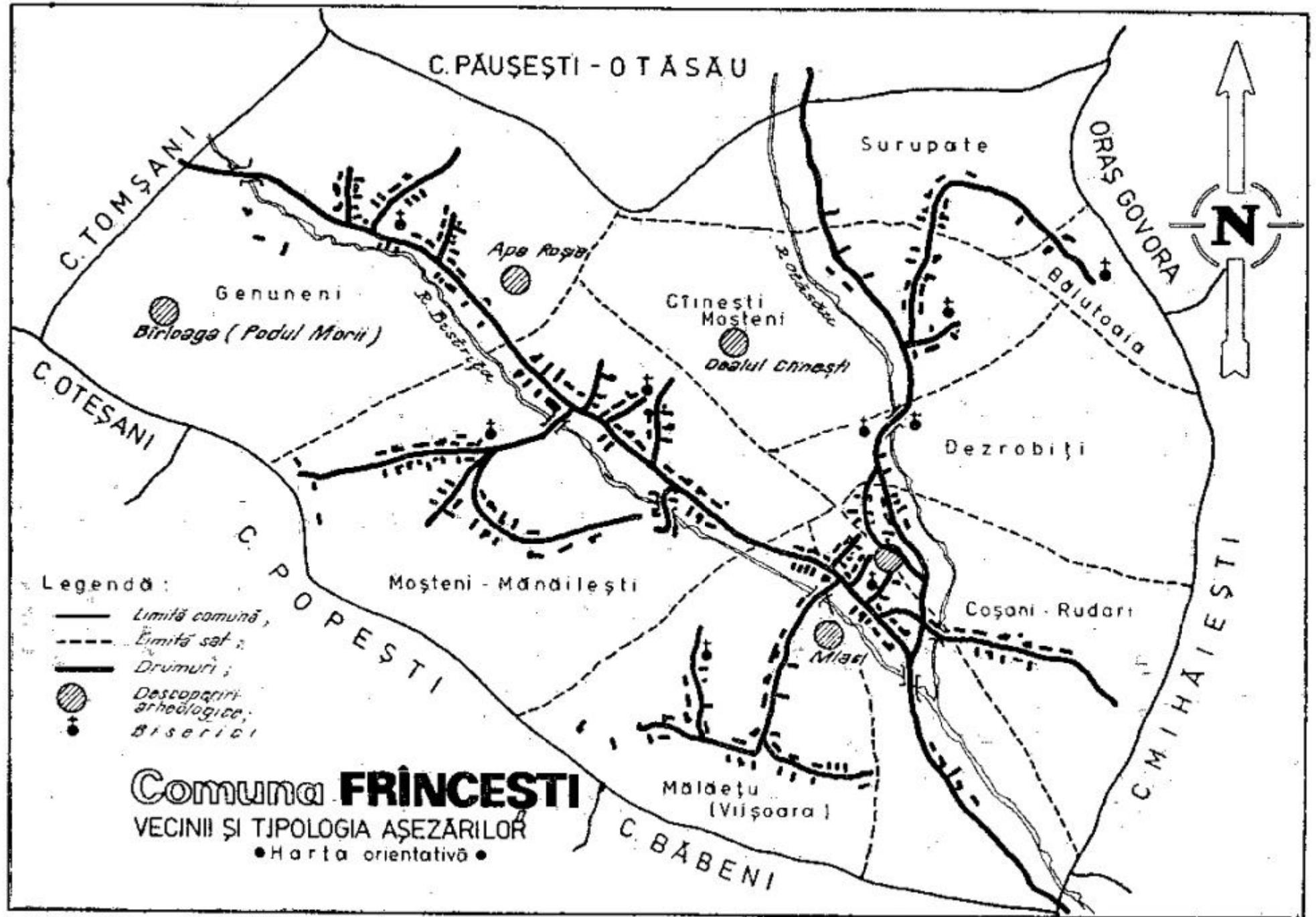
Satul Frâncești a avut în timp o situație aparte; atestat liber în sec. XVI, la începutul sec. XVII cade parțial în stăpînirea mănăstirii Dintr-un lemn, prin infiltrarea acesteia în drepturile de stăpînire a hotarului, satul fiind fragmentat (mănăstirea s-a infiltrat cu o enclavă în hotar, vatra și hotarul moșnenilor fiind la extremități, situație continuată pînă la secularizare).

Dintre aşezările analizate numai două au reușit să rămână libere, anume, Moșteni de Genuneni și Ciinești³, pînă la părăsirea vîtrei cind s-a numit Moșteni de Surupate. De menționat că acest din urmă sat și-a părăsit vatra din motive economice bine determinate dar și social-juridice și politice legate de acțiunile ulterioare de tragere la linie.

O tipologie a aşezărilor din zona respectivă privită prin prisma mai multor factori ne oferă următorul tablou:

Din punct de vedere economic au fost aşezări agro-pastorale în care fiecare gospodărie rezolva problemele de hrană practicînd agricultura (în special pomicultura și viticultura) și creșterea animalelor la care se adaugă o serie de meșteșuguri legate de pădure și industria casnică, neomișând bineînțeles ocupăriile așa-zise secundare (vinătoare, pescuit). Au existat și sate specializate în perioade mai apropiate de noi — unul în olărie (numeroase nume de Olaru, toponim Olari), azi dispărut și altul funcțional și în prezent, specializat în mobilier, Rudari.

Din punct de vedere social — sate libere (de moșneni) ca Moșteni de Genuneni și Ciinești, apoi Moșteni de Surupate; sate mănăstirești

Satul	Vatra	înhădere	Locuitori	Capse	Grăduri	Poporane	Morii	Fântâni	Vite	Cor	Olăi	Capse	Parci	Cene	Cărui	Porumb	Gruia	Cartofi	
Balutoaia	15	42	110	51	-	12	-	5	-	35	4	7	8	40	-	-	239	-	70
Cosani	20	378	284	90	5	30	$\frac{1}{200}$	6	-	40	1	9	12	48	$\frac{29}{17400}$	-	62	H.I.	30
Dezrobiti	30	163	488	123	-	25	$\frac{1}{400}$	6	$\frac{150}{50\text{ min}}$	96	6	2	22	27	$\frac{16}{9600}$	$\frac{1}{300}$	88	64	75
Frincești	100	229	275	67	2	40	$\frac{2}{700}$	10	880	149	6	-	-	76	$\frac{21}{12600}$	$\frac{2}{600}$	23 k	6 k	52 k
Genuneni	66	783	498	150	10	25	$\frac{2}{700}$	6	-	215	17	136	35	190	$\frac{27}{22200}$	$\frac{2}{600}$	130	H.H.	130
Măldiești	25	192	199	52	2	16	-	4	878 vedere	100	11	30	7	100	$\frac{20}{12000}$	$\frac{2}{600}$	50 k	6 k	23 k
Măndilești	50	892	474	102	12	30	$\frac{1}{350}$	12	-	262	23	92	84	385	$\frac{70}{42000}$	$\frac{2}{600}$	160	H.I.	170
Moșteni	23	215	292	60	2	20	-	8	$\frac{550\text{ de}}{30\text{ de}}\text{ vin}$	43	6	6	9	45	$\frac{18}{10800}$	$\frac{2}{600}$	248	4 k	230
Rudari	10	75	396	⁷⁰⁹ _{bord.}	1	15	-	4	$\frac{25}{10\text{ vin}}$	175	22	-	49	134	$\frac{9}{5400}$	-	100	-	5
Surupate	40	150	204	58	19	60	-	8	500	173	7	13	18	167	-	-	263	k	500 deca

• SITUAȚIA AȘEZARILOR LA SFÎRȘITUL SECOLULUI TRECUT

archivele statului Vilcea - fond pref. jud.
dosar 14, anul 1901

Moară. Surupatele, Valea Otăsăului.

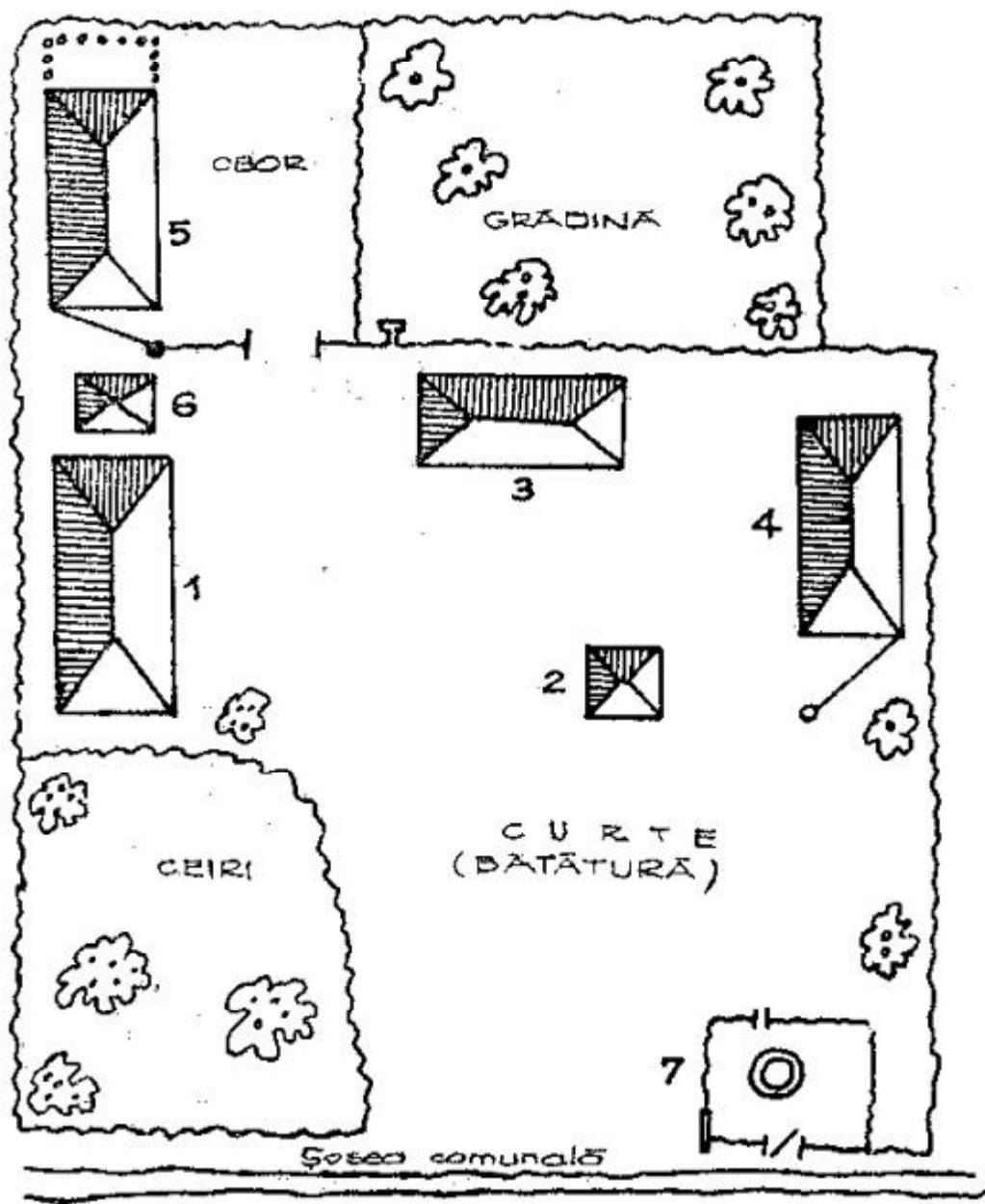
(Mănăstirea dintr-un lemn, Surupate, Schitul Mînăilești) — Mînăstireni, Surupate, Mînăilești, Frîncești parțial; sate boierești ca Genuinenii (D. Genuneanu).

Din punct de vedere geografic și structural au fost sate răsfirate pe mici platouri, terase, gruiuri ori sub poala pădurii, începînd din sec. trecut, sate de vale înșirate în lungul apelor principale și a micilor afluenți, cu tendință de răsfirare la extremități.⁴

Onomastica acestor aşezări își are obîrșia în forma terenului (Surupate=teren accidentat, alunecos), în ocupația sau meșteșugul practicat (Olari, Rudari), în situația juridică (Moșteni), dar a preluat ca denumire și numele fie al unui boier sau mănăstire, această denumire neexistînd la apariția aşezărilor ci mult mai tîrziu cînd obștile devălmașe și-au pierdut structura organizatorică inițială.⁵ Este cazul satului Genuneni și ale satelor mănăstirilor respective.

Ca onomastică o situație specială o are Dezrobiții, a cărei denumire provine de la actul secularizării averilor mănăstirești. Toponimul Frîncești poate proveni fie de la ocupația de negustori a primilor locuitori (frinci) dar de la un antroponim în aceleași condiții specificate mai sus.

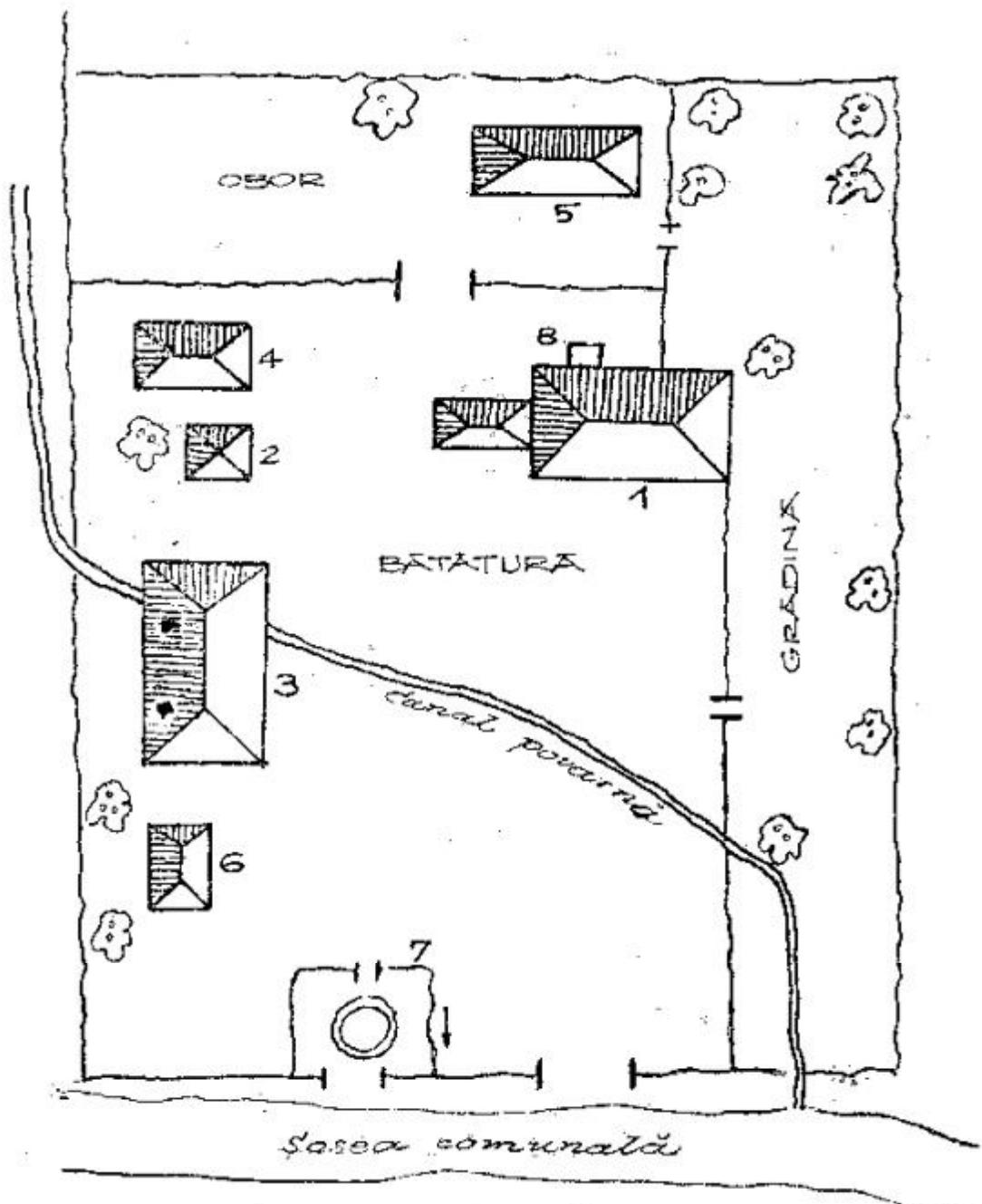
Privite prin prisma evoluției în timp aşezările respective au avut inițial alte vître. Așa cum au declarat o serie de informatori chiar în sec. trecut nu exista o ordine a perimetrlui construibil, gospodăriile fiind dispersate pe tot hotarul.⁶ Am amintit și vom mai aminti pe parcursul lucrării de acțiunea începută în sec. XVIII (în timpul ocupației Olteniei de Austrieci), continuată după regulamentele organice de tra-

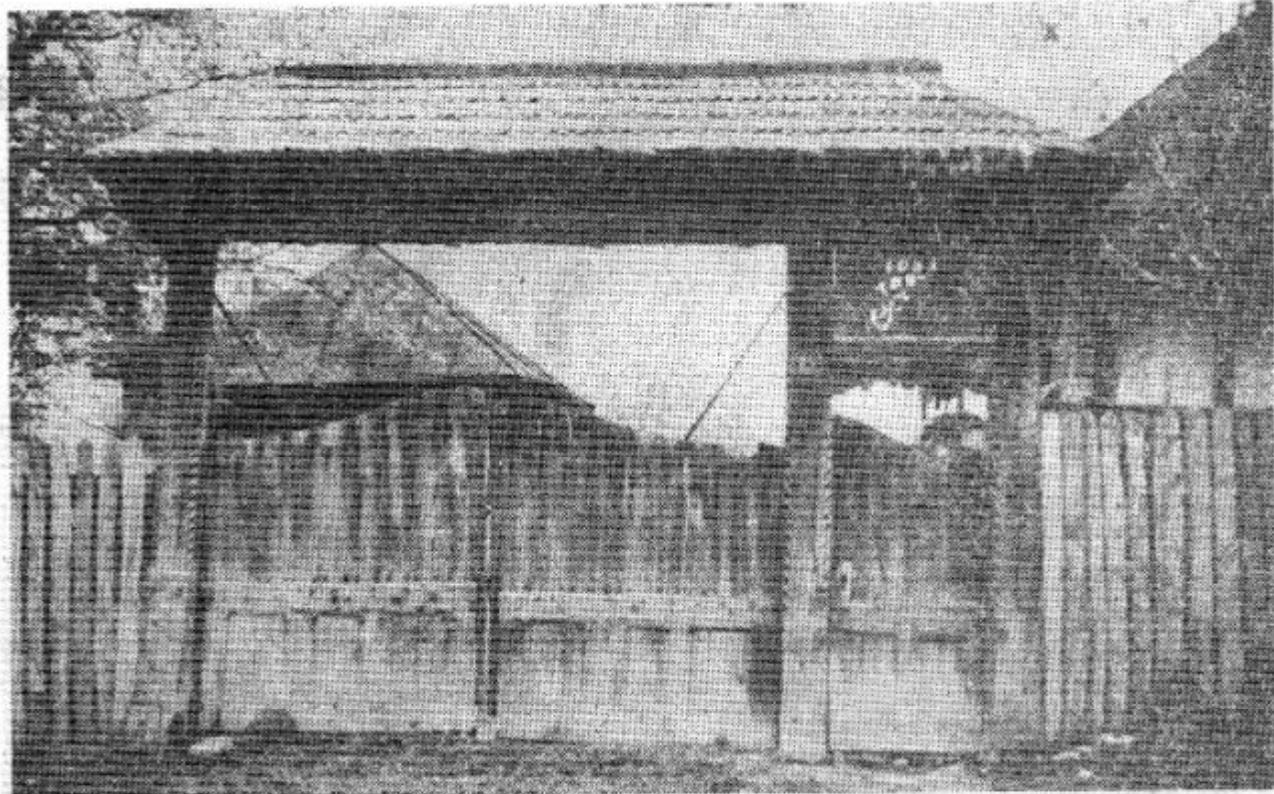
*Gospodărie nr. 168
-Genuineni-*

- 1 - CASĂ
- 2 - CUNIE
- 3 - CUPTOR USCAT PRUNE
- 4 - PÂTUL
- 5 - MAGAZIE GRAJD - FINAR
- 6 - COTET
- 7 - STIUBE

Gospodărie cu curte dublă, satul Genuineni.

- 1 - CASĂ ; 2 - CUNIE ;
 3 - MAGAZIE POVĂRNĂ ;
 4 - COTET PORCI ;
 5 - GRAJD CU FINAR ;
 6 - CUPTOR PRUNE ;
 7 - ȘTIUBEI ;
 8 - COTET PĂSĂRI .

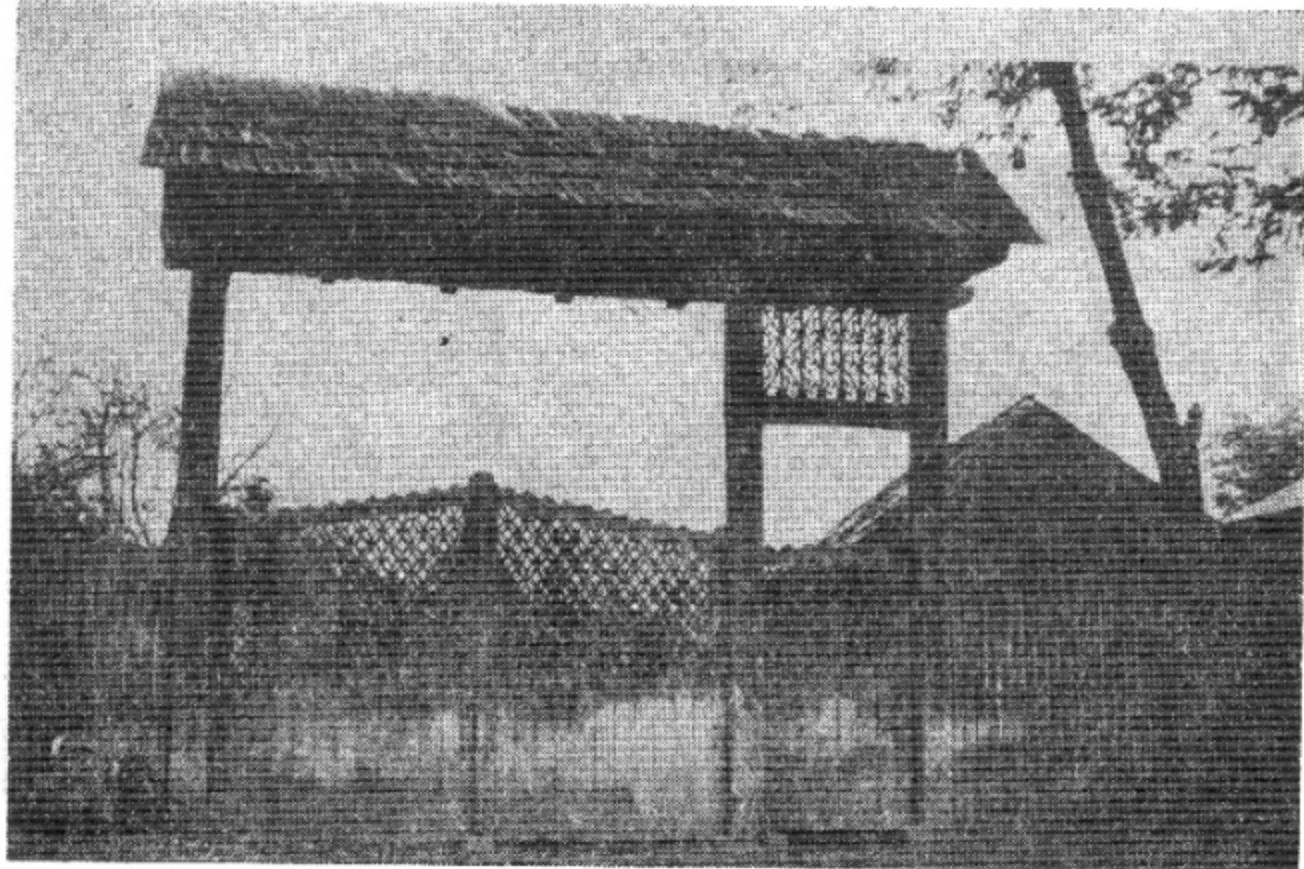
Poartă cu acoperiș în 4 ape, satul Surupatele.

gere la linie al satelor din considerente economice. Acest proces desăvîrșit pe valea Bistriței Oltene în a doua jumătate a sec. trecut a însemnat o accentuată coborîre a vîtrelor cu 2—4 km în medie, favorizînd în felul acesta atît circulația cît și aprovizionarea dar și legătura cu alte localități în special tîrguri unde se desfăceau surplusurile.⁷

Toponimia și informația documentară sprijină această realitate. Un document din sec. XVII referindu-se la hotarele și semnele de hotar ale satului Mînăilești arată printre altele că, hotarul satului respectiv se întindea din... „tăremure (este vorba de apa Bistrița) pînă la calea cea bătrînă” localizată pe teren cam în actualul hotar cu Dăești—Popesti pe Luncavăț.⁸

Date importante găsim în documente și despre organizarea așezărilor atît în vatră cît și în hotar, este adevărat în perioada de destrâmare a obștilor devălmașe cînd stăpinirea se făcea pe funii, curele ori răzoare. Astfel, satul Cîinești cînd a căzut în rumanie la Sima logofăt a făcut-o „cu toate moșiiile noastre cî se vor alege de peste tot hotarul satului.”⁹ Cu un an înainte Maria fiica lui Dragomir vinde aceluias Sima „partea de moșie de în Cîinești... de peste tot hotarul cît se va alege și cu cumpărăturile de în cîmp de în pădure și de în seliștea satului și de în deal cu viile și de pretutindeni.”¹⁰

Rezultă că stăpinirea hotarului se făcea în comun „pe părți de moșie”, drepturi individuale de stăpinire nefiind decît în vatră. Vînderea unei cote din hotarul satului unui boier sau mănăstiri atragea după sine vinderea drepturilor cotă de stăpinire comună în tot hotarul, cum-părătorul prevalîndu-se de acest drept și căutînd să-l lărgească în de-

Poartă cu acoperiș în 2 ape, satul Moșteni — Genuneni.

favoarea obștii. În felul acesta au căzut în ruine mai toate așezările care au acceptat astfel de infiltrări (prin vinzare, infrățire, danie).

Demarcarea unui hotar (moșie) de altul se făcea prin diferite semne numite de localnici „momfie”, mușuroaie având în capăt o cruce sau stîlp. De obicei se alegeau repere naturale rezistente în timp — ape (apa roșie, Aninoasa, Melcerea), dealuri (Dirjanul, Mălurata, Cîinești, Malu cu chica) ori diferenți copaci deformați (părul rotat, sagul despicat, etc.). Ceva mai recent, odată cu individualizarea proprietății s-au folosit mejdinele (ca separare particulară) din pietre, pomi sau trase cu plugul, hotarele dintre sate fiind mai ușor de delimitat. La extremitățile pe drum de acces în lungul văii hotarul trecea prin mijlocul izlazului iar la est și vest pe creste (cu npăna pîraielor).

Factorul demografic a influențat modul de organizare al așezărilor mergeind mînă în mînă cu cel economic și completind pe cel natural. Creșterea populației începînd de la sfîrșitul sec. XVIII, a determinat obștile să acționeze asupra bogatelor păduri din hotar în sensul defrișării cu scopul creării de noi loturi agro-pastorale dar și de vître construibile. Chiar tragerea la linie prin părăsirea vechilor seliști a însemnat o astfel de acțiune.

În tabelul de mai jos se poate urmări creșterea populației din prima jumătate a sec. XVIII pînă în a doua jumătate a sec. nostru. S-au luat numai trei sate ca exemplificare:

1722 — Conscriptiunea lui Virmond. ¹¹	Genuneni	50 famili
--	----------	-----------

	Mînăilești	57 familii
	Frîncești liber	46 familii
	Idem de mînăst.	176 familii
1900	Genuneni	498 loc. și 150 case
	Mînăilești	478 loc. și 102 case
	Frîncești	275 loc. și 67 case
1912	Genuneni	495 loc. și 109 case
	Mînăilești	688 loc. și 158 case
	Frîncești	500 loc. și 113 case
1930	Genuneni	540 loc.
	Mînăilești	767 loc. și 319 case
	Frîncești	996 loc. și 235 case
1956	Genuneni	650 loc.
	Mînăilești	1 096 loc.
	Frîncești	565 loc.

Fluctuațiile pentru 1900—1956 se datorează atât vechilor împărțiri administrative în care un cătun (chiar sat) era recensat diferit (la altele mari) dar și contopirii unor cătune sau despărțirii lor și recensării separate.

OCUPAȚIILE ȘI ORGANIZAREA GOSPODĂRIEI

Relieful variat și favorizat practicarea principalelor ocupații tradiționale, agricultura și creșterea animalelor fără a neglijă în anumite perioade o serie de îndeletniciri secundare ca vînătoarea, pescuitul ori culesul din natură sau diferitele meșteșuguri legate de pădure și de industria casnică. Ponderea a avut-o agricultura cu mai toate ramurile sale un loc aparte avându-l pomicultura și viticultura. Documentele citate mai sus conțin destule informații despre practicarea acestor îndeletniciri într-o perioadă în care această zonă (Horezu — Vilcea) era înaintea vestitei zone a Drăgășanilor organizată la ponderea deținută în prezent cam de prin sec. XVIII (chiar dacă atestarea este mai timpurie).

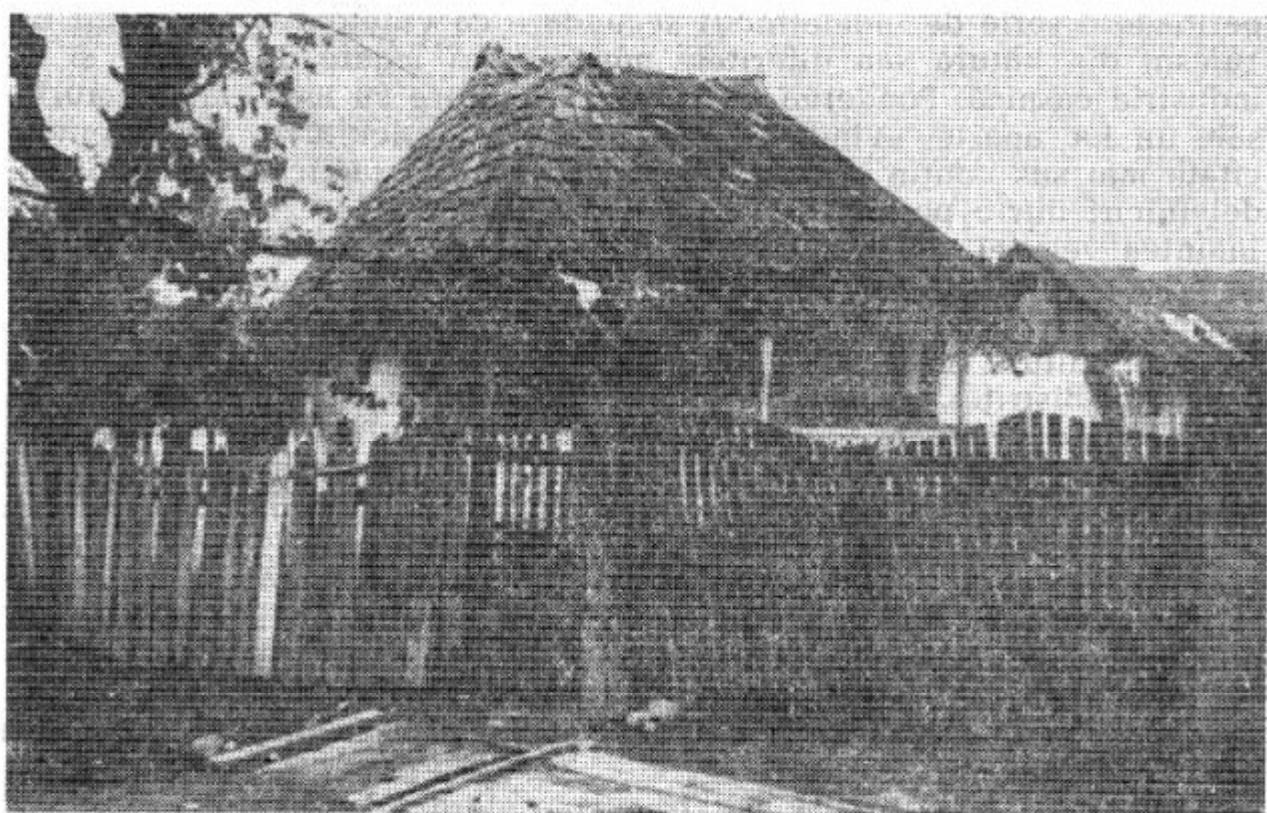
Agricultura mare (cerealieră) era favorizată (și este) de existența teraselor Bistriței, pe aceste locuri cultivându-se porumbul și grâul, luncile fiind destinate legumiculturii. Modul de organizare a hotarului și stăpînirea pe curele a permis fiecărei familii folosirea complexă a terenului cu implicații în modul de organizare a gospodăriei. Creșterea animalelor s-a făcut atât în vatră cât și în hotar într-o simbioză agro-pastorală în sensul folosirii alternative a terenurilor. Foarte multe denumiri în documente și încă existente pe teren cum ar fi „cîmpul oilor, comarnice, ceiri” denotă existența unor terenuri specializate în creșterea animalelor cel puțin parțial și sezonier (toamna, iarna, primăvara) în cadrul unui proces de pendulare specific așezărilor care nu aveau munți în hotar.

O statistică la sfîrșitul sec. trecut ne oferă rezultanta economică a folosirii judicioase a hotarului.

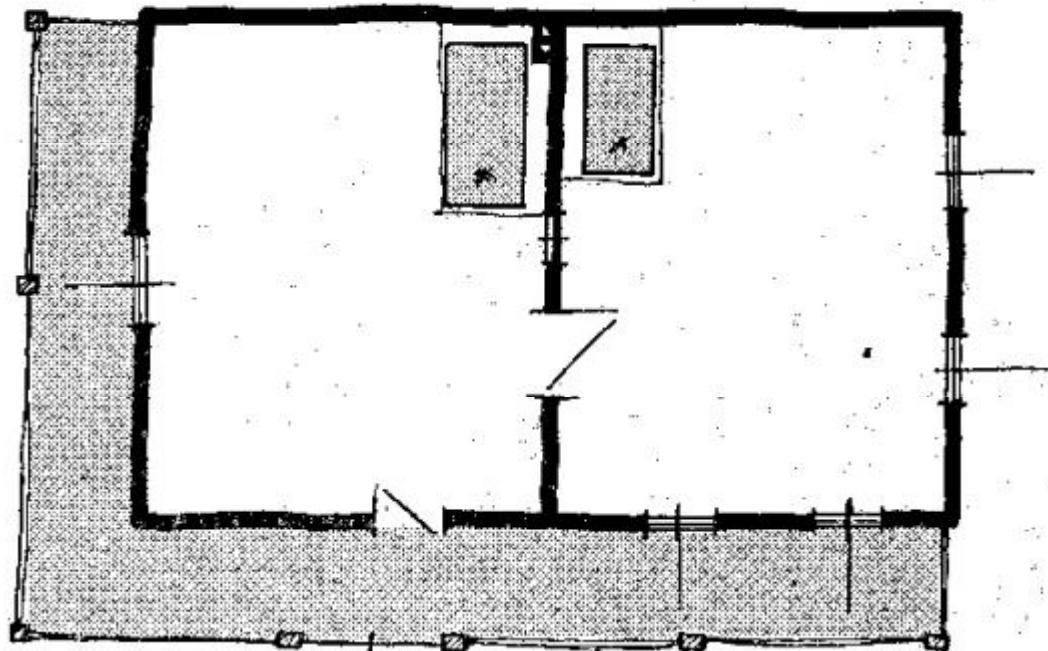

Casă cu foișor, sfîrșitul sec. trecut, satul Genuneni.

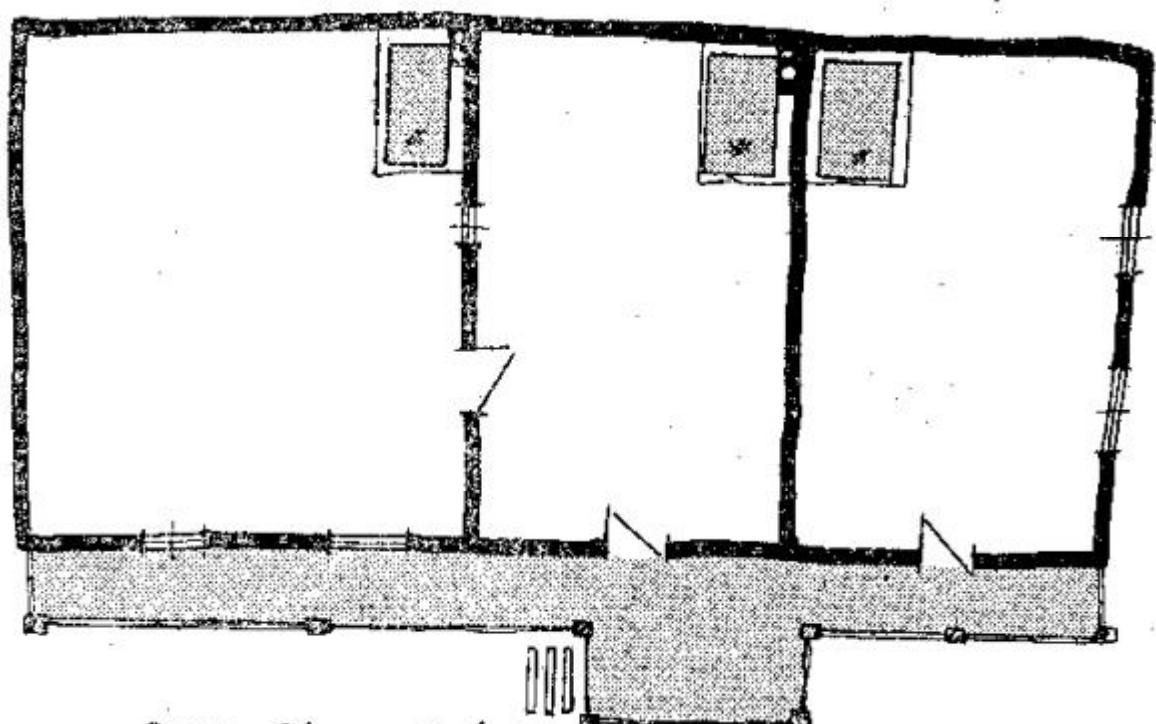
Ponderea la creșterea animalelor au avuto viteze mari folosite la tracțiune, munca cîmpului și la pădure. În ceea ce privește agricultura numărul mare de mori pe cele două văi atestă marile cantități de

Casă cu foișor, sfîrșitul secolului trecut, satul Moșteni — Genuneni.

*Ilinescu D. Maria
-Genuneni-*

*Casa Olaru-Felicia
-Frinesti-
Plan orientativ*

Casă josă, cu plan dezvoltat, începutul sec. nostru, satul Moșteni — Genuneni.

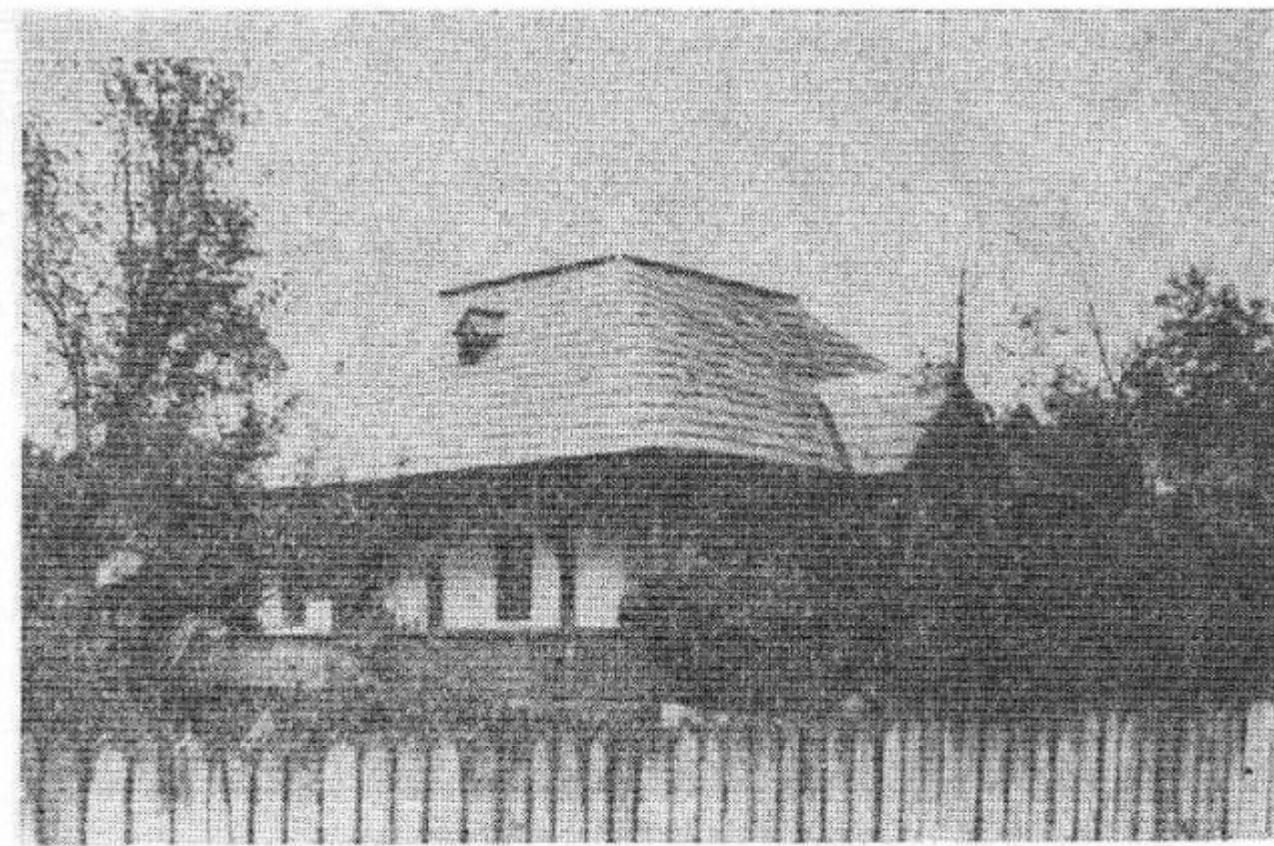
cereale realizate de pe aceste terenuri destul de accidentate față de cele din sudul județului.

Informațiile de teren referitoare la creșterea animalelor, cel puțin din a doua jumătate a sec. trecut denotă că încă existau suprafețe mari de teren între gospodării (în hotar) cu toate măsurile de tragere în linie, fapt ce permitea o creștere liberă a acestora timp de sezoane întregi.

La începutul sec. XX, reglementările silvice, organizarea izlazurilor comunale au creat premiza creșterii numărului de capete de animale, la hotarele dintre sate existând mari suprafețe de teren destinate acestei îndeletniciri (izlazuri). Astfel, în circuitul pendularii intrau pădurea, izlazul, miriștile (cocenîști) și finețele particulare unde existau pătuiege, glugi de coceni, clăi de fin și care în anumite situații și pentru anumite gospodării se transformau în dublete gospodărești simple (fără locuință).

La sfîrșitul sec. trecut și începutul sec. nostru s-a definitivat modul de organizare a gospodăriei după norme bine precizate. Existau în cadrul acestor așezări următoarele tipuri de gospodării :

1. Gospodăria cu curte comună la locuință și anexe specifică sec. trecut (excepție cele instărîte), formată din locuință, magazie, pătul, grajd-șopron cu perdea (adosaj pe spate ori laturi), și cotețele pentru păsări și animale mici. În cadrul acestui tip, locuința era așezată spre șosea, pe o latură a curții, anexele fiind situate una în continuarea celeilalte pe partea cealaltă.

Casă înaltă, cu plan dezvoltat, sală și foisor pe fațade, începutul sec. nostru, satul Gheorgheni.

2. Gospodăria cu curte dublă; bătătura casei unde erau concentrate locuința; cunia de vară, pătulul, povarna, magazia și oborul viteilor format din grajd cu finar, șopru de utilaje, cotețe și perdele pentru animalele mici. În cadrul acestui mod de organizare, curtea (bătătura) era situată la drum, oborul fiind retras în spate cu legătură directă la grădină sau alte loturi de culturi cerealiere.

Două categorii de anexe au avut o pondere mare și o evoluție superioară începând cu deceniile 2—3. Pătulul legat de agricultură construit din furci masive de stejar (2—6 în funcție de mărime) de care se prindea coșul de nuiele împletite ori lănteți de brad, făcind parte din categoria anexelor destinate păstrării produselor agro-alimentare netransformate. Întotdeauna era amplasat la vedere și în apropiere de locuință și pe cel mai ridicat teren cu scopul favorizării circulației curentilor de aer necesari uscării. Treptat acestuia i s-a adăugat cîte o perdea de spate și pe lateral cu scopul adăpostirii instalațiilor tehnice (teascurile cu pene pentru zdrobit semințele de dovleac, floarea soarelui) sau pentru mijloace de transport (căr, căruță). Furcile erau mult mai înalte în comparație cu cele din sudul județului al căror coș se sprijineau pe popi de 30—50 cm (în acest caz se numeau coșare). Pentru rezolvarea anumitor probleme și pentru a cîști spațiu, la fațada acestuia — de multe ori de jur împrejur — se construia o prispă deschisă pe care se aşezau stupii de albine.

Materialul de construcție a variat în decursul timpului de la nuielele de alun pînă la șipcile de brad (leați, lănteți), mai recent parterul

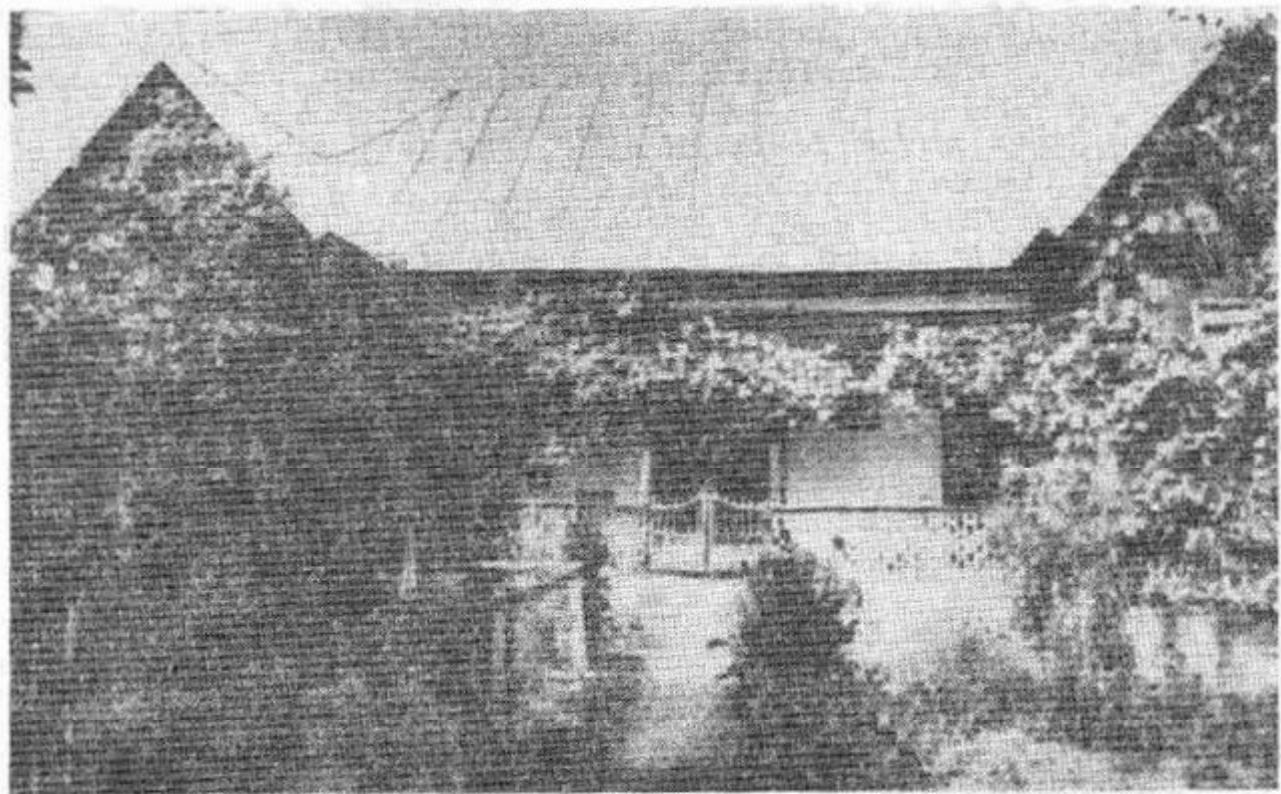
Casă cu soclu înalt, satul Genuneni.

fiind construit din zidărie și folosit ca un fel de magazie sau cămară. De menționat că drugile de porumb se păstrau și în podul locuinței.

A doua anexă importantă este grajdul. Inițial a fost un simplu adăpost (șopru) așa cum se vede și în tabelul de mai sus. În timp s-a dezvoltat odată cu creșterea randamentului economic al gospodăriei la forma care se întâlnește, azi, frecvent pe teren. Construcția în sine este compartimentată în trei încăperi din care numai una este destinată întreținerii animalelor. La mijloc există un șopru în care se adăpostesc buțiile pentru fermentat boasca, iar în partea cealaltă o magazie în care se depozitau atât grinele (nu existau magazii speciale ca în sud) cît și utilajele necesare prelucrării fructelor (vin și țuică). Deasupra întregii construcții era un finar din leați în formă de x-uri, adesea numit în „șebace”, compartimentat de asemenei pe soiurile de nutreț. Recent acest tip de construcție la parter a părăsit materialul de tradiție, fiind construit din zidărie, compartimentele având aceeași destinație.

Mai menționăm alături de aceste anexe cuptoarele pentru uscat poame, care au înlocuit vechile gropi peste care se așeza o gratică de nuiele și nodul de uscare liberă pe polăți. Sunt construite din zid și în funcție de mărime au 6—12 gratici suprapuse. Începînd cu deceniul 4 al sec. nostru majoritatea gospodăriilor au avut această categorie de anexe.

Alimentarea cu apă a gospodăriei se făcea de la „știubeele” existente în curte dar cu acces și de la drum — pentru alți localnici sau străini. Acestea erau construite din piatră, iar la suprafață din „obezi” (ghizde) din lemn de stejar. În grădini sau pe hotar existau buduroaie și fintini cu „șopele” (birne în scoburi). Știubeele din curtea gospodă-

Casă cu plan evoluat și sală cu 2 loioare, satul Genuneni.

riei nu erau construite de toată lumea. Fiind o deosebită cinstă pentru cel care construia un știubei comun, la intersecții de uliți, prin înțelegere, mai mulți realizau această construcție, prilej pentru a-și înscrie numele de ctitor amintit de săteni în diverse ocazii.

Împrejurarea gospodăriilor de pe valea Bistriței și Otășăului a fost realizată în timp din diferite materiale și în diferite tehnici. S-au folosit gardurile naturale din mărăcini (la spate) din nuiele împletite, din uluci de anine și din leați de stejar. Fațadele gospodăriilor erau lucrate îngrijit, gardul fiind realizat din ulucă de multe ori „lucrată” la partea superioară. Accesul în gospodărie se făcea prin intermediul porților masive cu două intrări — pentru oameni și animale sau atelaje. Erau construite din lemn de stejar, batanții fiind construiți din blane masive dar și din lați jucați în formă de horă sau redind diferitele motive geometrice. Întreaga poartă era acoperită, acoperișul din șindrilă de brad fiind în patru ape (perioada mai veche) dar și în două ape (mai recent). Au existat și porți simple, fără acoperiș, numai din stilpi. Recent se folosește metalul, cimentul și chiar cărămida (sub influența porților transilvăneni).

ARHITECTURA LOCUINȚEI

Locuința a constituit în toate timpurile și în toate locurile nucleul polarizator al tuturor acțiunilor gospodărești legate de hrană și adăpost.¹² Evoluția ei în timp a însemnat o îndelungată căutare în sensul planului constructiv și al funcționalității, ceea ce observăm noi în pre-

zent în forme concrete, nefiind altceva decât un mod complex socio-economic și spiritual desăvârșit în secolul trecut prin preluarea superioară a celor mai reușite clemente ale tipurilor de locuință anterioară în cadrul aceluia proces de continuitate, unitate și diversitate socio-tnografică specifică poporului român.

Pe aceste văi ca de altfel peste tot în spațiul Carpato-dunărean, planul locuinței a parcurs forma simplă ajungind la cel dezvoltat atât pe orizontală cât și pe verticală.

Abundența materialului lemnos a însemnat pentru Vilcea posibilitatea transformării unui meșteșug obișnuit într-o adevarată artă constructivă fără arhitect la planșetă, rezultanta încrisă în cadrul unei civilizații a lemnului fiind casa cu foisor larg, primitor, celebră în toată zona subcarpatică a Olteniei.

Incepând cam de la jumătatea secolului trecut, dată fiind perisabilitatea lemnului s-au concretizat în așezările respective următoarele tipuri de case :

1) Casa joasă cu două încăperi cu prispă la fațadă și cu o singură intrare directă ;

2) Casa cu soclu, cu două încăperi, sală închisă la fațadă, cu o singură intrare directă. În acest caz s-a creat posibilitatea ca parterul să adăpostească un beci sub una din camere ;

3) Casa cu planul dezvoltat, cu 2—3 camere și tindă centrală, cu două intrări directe de pe o sală închisă.

Analizând casele prin modul în care s-a dispus sala avem următoarele tipuri :

1) Casa cu foisor, plasat în dreapta casei (stînga privitorului) singular sau cu sală în continuare ;

2) Casa cu prispă deschisă sau sală la fațadă ;

3) Casa cu sală pe 1—3 fațade.

La casele înalte parterul a avut prispă deschisă iar etajul sală închisă, în console, fie pe fațadă fie pe două laturi.

Natural, fiind zonă bogată în păduri, materia primă a constituit-o lemnul de stejar. Alături de acesta s-a folosit și fagul în special pentru confecționatul podinei, bradul pentru învelitoare și lemnul de esență moale (plop, anine) pentru șarpante. La temelie și socluri s-a folosit piatra de riu.

Tălpile masive de stejar (gorun, gîrniță), cioplite în patru fețe, avînd o lățime de 60—80 cm se așezau pe o temelie din piatră cu înălțimea de cel puțin 50 cm ; la casele înalte temelia era realizată în funcție de destinația parterului, putind avea chiar 1,20 m). Acestea se încheiau în chei (cheotori drepte). Peste tălpi se așeza cununa de bîrne, fie în 4 fețe, fie de formă rotundă (druieți). Încheierea era la fel ca la tălpi. Deasupra cununei se așezau grinziile de legătură în număr de 4, numite cosoroabe. De acestea se prindea căpriorii, se băteau lații, peste care se așeza învelitoarea din șindrilă de brad, de 75 cm lungime. Casa era cercuită atât în interior cât și în exterior, lutuită și vîruită. Au existat în comuna respectivă cazuri în care locuințele se tencuiau numai în interior. Pardoseala caselor se realiza în funcție de elevație. La cele joase era confecționată din lut amestecat cu pleyavă și bălegar de cal. La cele înalte, cu beci, camera de deasupra avea pardoseală din

scindură de brad, trasă și chiar de anine. Mai recent totul este realizat din scindură. Podina casei se confectiona din blane horjite (fiecare avea pe o parte un uluc și pe cealaltă o limbă de prins) și care erau lăsate în majoritatea cazurilor netencuite în special la camera de zi.

Din discuțiile purtate cu o serie de informatori că și din statisticele vremii rezultă că există o anumită specializare în acest meșteșug și în cadrul acestuia pe categorii¹³. În fiecare sat existau cîte 4—5 dulgheri, 4—5 zidari, 4—5 sobari și 4—5 sindrilari.

În general tehniciile de lucru pe această vale sunt aceleași ca în tot județul — chei drepte și rotunde la case și în crestez și franghiu la anexe și construcțiile de cult.

Illuminatul caselor se făcea prin intermediul ferestrelor simple cu două giurgiuvele plasate pe fațade, în timpul nopții cu ajutorul lămpilor de petrol.

Funcționalitatea celor două camere este arătată de însăși denumirea lor. Prima cameră în care se intră direct de pe sală (prispă) se numea „la foc”. Fiind destinată rezolvării problemelor de hrănă, aici era construită sobă cu hogeac și corlată, plasată la colțul format de peretele desparțitor cu cel longitudinal de spate. Vatra sobei, inițial a fost ceva mai joasă, cupitorul pentru copt înălțai și pînă fiind plasat cu gura spre intrare. Odată cu scoaterea acestuia și construirea unei cunii de vară, vatra s-a înălțat foarte puțin. O nișă folosită și pentru copt realiza încălzirea pentru camera cealaltă. Pe peretele opus sobei se afla lavița de vase (eventual și pat de dormit) și ustensilele de folosință imediată (vadra cu apă, piua pentru sare, etc.). Un hambar, cîteva ulee, scara de acces la pod completau inventarul. Această cameră nu era decorată în nici un fel nici cu mobilier nici cu textile, datorită fumului rezultat. Pe polițele sobei (corlate) se așeazău diferite unelte (sărar, linguroaie, tiugi de semințe, sare, etc.). Deasupra, între două grinzi se realiza un grătar de care se prindea carnea adusă din pod pentru consumul săptămînal. Cea de a doua cameră numită în termeni populari, „la sobă, hodge, casă bună”, avea ca sistem de încălzire o sobă oarbă de formă dreptunghiulară ori cu unul sau două olane. De multe ori se practica o deschizătură în corpul sobei în care se punea o oală cu gura în afară, pentru uscat semințe dar și pentru încălzit mlinile iarna. Paturile pe scaune cu blane simple ori cu tăblii se așeazău în lungul peretilor longitudinali. Sub fereastra de la fațada laterală era plasată masa înaltă și două scaune.

Aceasta era camera la care se concentra proprietarul pentru realizarea unui climat placut. Pe peretei de deasupra paturilor se așeazău scoarțe din lină țesute în diferite motive geometrice sau florale, scriveți, prosoape deasupra geamurilor și chiar marame lîngă colțul icoanelor. Perdele duble țesute sau cusute cu motive vegetale și avinorfe acopereau ferestrele.

La casele cu plan evoluat tinda a preluat foarte multe din sârcinile camerei la sobă. Din tindă rece a devenit tindă caldă, aici putând fi aranjate și paturi pentru dormit. Tinda asigură și accesul în camera bună (la sobă).

Indiferent de planul casei fațadele au constituit întotdeauna locul la care meșterul (proprietarul) a căutat să etaleze cele mai izbu-

titate realizări constructive. Stilpii sălii sau foișorului nu au fost lăsați simpli ci decorați în diverse motive geometricice (mere, romburi, patrate). Același lucru se realiza și la corună (grinda de care se prindeau stilpii). Începând cu secolul nostru varietatea motivelor decorative impresionează în sensul creerii unei note armonioase între realizările în lemn și cele în stucatură. Colțurile pereteilor exteriori, forestrele, porțiunile care încadrau ușile erau lucrate, majoritatea reprezentărilor fiind din geometrie și lumea astrală (soare, stele) dar și simboluri ale vieții — brăduțul, bunei stări — ramura de fag, viața de vie, etc.

O notă caracteristică pentru această vale este aceia că mereu a predominat albul, neexistând contaminări cum se întâlnesc în alte zone.

În prezent, urmare a transformărilor din viața satului, arhitectura a renunțat la materia primă tradițională, la funcționalitatea inițială a încăperilor — odată cu evoluția planului constructiv, au dispărut acoperiturile nesemnificative datorită C.A.P.-urilor care au creat depozite comune. Apar cămăriile de alimente în corpul casei, apar garajele de mașini și miciile bucătării din zid.

Urmare acelorași transformări și-au pierdut valoarea funcțională o serie de ustensile atât casnice cât și legate de ocupații și meșteșuguri, rămânind valoarea lor documentară, artistică.

NOTE

¹ Documenta Romaniae Historica, B, Tara Romanească, vol. XXIII (1630—1632), doc. 104, p. 191—192.

² Idem, doc. 424, p. 622.

³ Idem, doc. 389, p. 585.

⁴ I. Vlăduțiu, Etnografie Romanească, Ed. St. Buc. 1974. Aici există o numeroasă bibliografie referitoare la aşezări și la punctele de vedere ale diferiților specialiști. (Capitolul de aşezări).

⁵ H. H. Sthal, Contribuția la studiul satelor devălmașe românești, vol. I, Buc. 1958, p. 33.

⁶ Informație de teren Ilinescu Maria, născută 1880, satul Genuneni. Cind era copil exista „o casă la Dîrjanul în pădure, alta lîngă apă, alta în Săliște și între ele era mult de mers.”

⁷ Pe platoul unde exista satul dispărut s-au găsit numeroase urme de locuire, vetră, olane de apă, ceramică. Ar fi necesar dacă s-ar face cercetări arheologice cu recuperarea celor mai semnificative. Cohorarea a fost determinată nu numai de acțiunile de tragere la linie dar și de acuta lipsă de apă datorată secării izvoarelor. Tîrgurile la care se deplasau sătenii erau cel mare de la Riurenii, apoi, la Jilava (Pietrari) și la Costești.

⁸ Catalogul doc. Țării Românești, 1601—1620, vol. II, 1974, doc. 580, p. 297.

⁹ Documentul de la nota nr. 1.

¹⁰ Idem.

¹¹ Datele au fost luate din recensăminte populației pentru anii 1912, 1930, 1956; din Fondul prefecturii jud. Vilcea, dosar, 14, 1901, Arhivele statului filiala Rm. Vilcea pentru 1900 și din C. C. Giurescu, Material pentru Istoria Olteniei supt Austriaci, Buc. 1944, vol. II, p. 304—305.

¹² G. Stoica, Arhitectura interiorului locuinței țărănești, Rm. Vilcea, 1972. (introducere și cap. pentru Vilcea).

¹³ Anuarul pentru comerț, industrie și meșteșuguri pe anul 1925.